

Ivo Svetina

Čevelj sv. Ignacija

I.

Poznopoletnega popoldneva septembra leta 1955, tam okrog pete, ko se je kraljevsko sonce že sprehajalo med čredami ovac, pasočimi se po jasad oljčnih gajev, je parnik *Taxiarhos* pristal ob pomolu v Mithimni, mestecu znanem tudi po imenu Molivos, na severu grškega otoka Lezbos. Prvi pogled na mestece in grad nad njim, ki so ga zgradili že Bizantinci, v 14. stoletju pa ga je dal obnoviti Genovčan *Francisco Gattelleusi*, ga je neprijetno presenetil: pričakoval je prikupno sredozemsko, grško mestece, kot jih je dotlej videval po dodekaneških otokih, ki ga bo kot lepo opravljena deklica sprejelo in ga ovenčalo z vabljivimi razgledi po hišah, ulicah, trgih. A nič takega se ni dogodilo. Hiše, zidane iz rjavkastega in rdečkastega trahita, okna in vrata poslikana z ubito rdečo barvo, balkoni, ki so se nagibali nad strmo pot, dvigajočo se iz pristanišča proti sedlu, na katerem se je mestece razdelilo na zgornje in spodnje, so imeli turški videz, saj take je videl na svojih potovanjih onstran Bosporja. Eno-, največ dvonadstropne hiše so bile v tisti popoldanski, poznopoletni uri še vse zapahnjene, le tu in tam je bilo kakšno okno napol odprto, da se je od časa do časa iz njega napihnila bela zavesa, ki jo je poletna sapa, dvigajoča se iz Egejskega morja, napolnila s sladkim vonjem po janežu in miri. Po južnem otožju, ki zaseje v duši grenkobo, sladko bol, da se ji človek ne more nikdar več izviti.

Na pomolu je bilo nekaj domačinov, otrok in kakšna v črno ovita ženska postava, vsi v pričakovanju redkih gostov, ki jih je parnik pripeljal iz Mitilene. Običajen pristaniški živžav, ki pravzaprav ni služil ničemu, razen že ničkolikokrat ponovljenim obredom ob pristajanju starega parnika, na krmi katerega je vihrala razcefrana grška zastava. Vznejevoljen s prvim

vtisom, ki mu ga je ponudilo zaspano mestece, v katerem se je še vedno čutila večstoletna turška okupacija, da so celo obrazi, tako moški kot ženski, spominjali na one na drugi strani temneče sinje ploskve, kjer se je začinjala maloazijska obala, je zgrabil usnjeno torbo, nekaj med kovčkom in vrečo, in stopil s parnika na zlizane kamnite plošče pomola. Takoj ga je obstopilo nekaj domačinov, otrok in starcev, zdravi in močni možje ter ženske, ovite v temne halje, se mu niso približali, ter mu začeli ponujati svoje usluge: kar več rok hkrati je hotelo zgrabiti njegovo popotno torbo, nekaj med kovčkom in vrečo, in vsi v en glas so mu v močno lokalno obarvanem dialektu začeli ponujati udobno namestitev v eni od molivoških hiš. V družbi štirinajstletnega dečka je odšel do luške kapetanije, hkrati tudi nekakšnega turističnega urada z brkatim uradnikom sredi skorajda praznega prostora, ki mu nikakor ne bi mogel reči pisarna ali urad, mu pokazal svoje dokumente in dobil naslov svojega tukajšnjega prebivališča: v bližini oljarne, katere opečnati dimnik se je dvigoval visoko v poznopopoldansko modrino, ki se je na robah barvala s krvavečim zlatom, bo v edinem hotelu v mestu prebil noč, dve; toliko da bo opravil nalogo, zaradi katere je prišel na otok, v to mestece na severu otoka, na čigar obale je morje odložilo Orfejevo razkosano truplo, na otok, na katerem je živela Deseta muza in pela božanske stihe.

Samo da je odložil prtljago, zamenjal srajco in iz popotnih čevljev smuknil v lahke mokasine iz kozjega usnja, že se je – prožnih korakov – podal do prve taverne, tik morja, v senci mogočnih palm, ki so v nežno naraščajočem vetru meltemiju začele prepevati svojo pesem, ki so se je naučile, ko so še rasle v tuniških in maroških oazah: z mesnatimi, skorajda olesenelimi listi, prsti, dolgimi in zelenimi, so tolkle po višnjem zraku, natopljenem z vonji žajblja in belih oleandrovih cvetov. Dolga pot s severa je bila za njim, končno se je otresel vseh neprijetnih dolžnosti, ki so se hranile tako z njegovim telesom kot duhom, da je postajal vse bolj nezadovoljen s samim seboj in svojim praznim življenjem, ki ga je le od časa do časa osladil kakšen komajda razpoznaven stih, ki se je porodil v tistem hipu, ko se je ločeval od budnosti in tonil v stanje odsotnosti; ko ga je samo plitko in skrajno nezanesljivo dihanje vezalo na materialni svet: na tisto stanje, ki nenehno poraja želje, želje in še želje – da jih nikdar ni konec in da je duša zaradi njih nenehno vznemirjena. Sedel je za okroglo mizico, na neudobnem stolu in v oči mu je začela tiho, tihceno cureti zlatasta reka, ki je tekla med bregovoma neba in morja. Skoraj slep je zrl v to lepoto, o kateri je sanjal tako dolgo, predolgo, da skorajda ni mogel več verjeti, da je po tolikih letih, kaj letih, stoletjih!, končno vendarle stopil na otok, kjer se je vse začelo: kjer je poezija zapustila območje božanskega domovanja in stopila na zemljo in se dotaknila nežnega ženskega telesa, najbolj občutljivega mesta na njenem telesu in rodila prvo besedo, Besedo, iz katere so, kot iz matice, začele prav počasi, skorajda slovesno vzletavati besede, metulji prosojnobebe barve, povezane v venec stihov, stih, stih, povezani v kitice ...

Krepka ženska postava z lasmi, spletenimi v venec kit, se je pojavila pred njim in naročil je svojo prvo pijačo tistega poznopoletnega popoldneva: uzo in pivo. Ko je zavonjal pred seboj janež, nevidno raztopljen v brezbarvni tekočini, s katero je bil napolnjen kozarec, so mu sline napolnile ustno votlino, nemudoma je segel po škatlici cigaret in si prižgal eno, da je grenak hercegovski tobak zarezal v poželjivi jezik in se pomešal s slino, da se je temnodedeno obarvala. Na dušek je spil uzo in ga poplaknil s hladnim pivom znamke alfa, nekoliko lužnatim, a k sreči dovolj ohlajenim, da je uspešno gasil pekoči občutek, ki ga je janež prižgal v brbončicah. In klical požirek k požirku. Janeževo žganje mu je najprej ogrelo želodec, da se mu je zazdelo, kot da se je v njegovi notranjosti prebudilo majhno bitje, ki ga je začelo prav po dekliško božati po razdraženi želodčni sluznici in buditi žolčnik, ki je začel skorajda neslišno in neopazno utripati v drobčenih krčih. Toplota se je nato razlezla po vsem telesu, tik pod kožo, posejano s kapljicami znoja, sušечеge se v poznopopoldanskem vetru, ga ovila, da mu je postalo nadvse prijetno, kot da bi se ravnokar okopal v mlačnem morju, ki je bilo le nekaj korakov pod njim, leno in mirno, kot že tisočletja ob tej uri, ko se je dan naužil svoje lastne lepote in se, že nekoliko lenoben, odpravljal vrh griča, kjer se sreča z bledim mesecem in ga poljubi na njegovo gladko, kot iz turškega srebra skovano čelo. Z vsakim požirkom uza se mu je ta vzhodnogrški svet zdel lepši, opojnejši, prav tak, kot ga je sanjal sredi dolgih severnih zim, ko je sedel za svojo delovno mizo in koval prazne načrte. Barve in vonji so vstopali vanj, šumi in zvoki zaspanega otoškega življenja so mu spirali ušesno školjko, in celo ropot, ki je prihajal iz oljarne, postavljene tik morja, so se mu zdeli kot recitiranje homerskih heksametrov. Cigaretne dim je vlekel globoko vase, da je čutil rahlo vrtoglavico, ko je nikotin vdiral skozi pljuča v njegovo notranjost in zmanjševal količino kisika v krvi. Še globlje je potegnil in popil še požirek, grenak od vonja, ki ga je spominjal na neko žensko bitje, s katerim je pred davnimi leti neko zgodnjo večerno uro legel v z mrakom prebarvani najeti hotelski sobi na škripajočo zakonsko posteljo in se zaril vanjo, z jezikom pa ji umival njene prepotene nepobrite pazduhe, medtem ko so njeni prsti kot gruča razposajenih bosonogih otrok šarili po njegovih laseh in lahno plesali po izsušenem lasišču, da je lasne korenine zalivala kri in se je vsa nežnost njunega sicer živalskega občevanja naselila v povrhnjici, prekrivajoči njegovo lobanjo, da je zavonjal sladkasto kiselkast vonj – prav tak kot je v nevidnem oblačku lebdel nad kozarcem uza, ki ga je ravnokar, že tretjega, zvrnil vase. Zaužiti alkohol ga je spreminjal v bitje, ki ni bilo čisto od tega sveta: lenoben kot mačka, ki že stoletja ždi na opečnatem zidcu, ob katerem rastejo strupeni oleandrovci cvetovi, globoko v svojo notranjost, tam nekje, kjer se vsa zadovoljna sama s seboj igra duša, radosten kot škranec, v svojih nemarno iztegnjenih udih, kot potepuški pes, ki se je ravnokar opotekel okrog vogala, ker je zavohal psico ... Na ustnicah, ki jih je nenehno močil s požirki uza in piva, so se iskrile kapljice, da je jezik, kot da bi bil kuščarjev, kar naprej švigal iz temne votline in znova nazaj. Še ni

minila ura, sonce se je spustilo za ped, dve proti horizontu, ko se je z vzhoda oglasila komaj slišna pesem, kot da bi v Petri, kraju na drugem koncu mesečevega zaliva, prepeval zbor menihov, je začutil, da se je pijanost začela preoblačiti iz nežne deklice v zahtevno, gospodovalno ljubimko, ki bo terjala od njega vse veščine in neumorno moč v ljubljenju, ki bo trajalo daleč v noč, vse tja do polnoči in še dlje. Naročil je krožnik mehkega belega, po temni in vlažni kleti dišečega sira, ob katerem so se kotrljale črne olive, vse zloščene, kot da bi jih oblivale smrtne srage. A ni še pojedel skromne porcije sira, že se je znova zagledal čez sedaj že skorajda bakreno ploščo, ki je šla v brezdalj: vse tja dol do Herkulovih stebrov, kjer se je nekoč končeval svet, danes pa se končuje spomin na začetek rojstva, na začetek žalosti, na začetek radosti; na začetek tistega, kar je veličastna Helada rodila med svojimi mogočnimi boki, toplimi kot livada v oljčnem gaju, belimi kot deloški marmor, iz katerega so bili izklesani kipi v templju na zahodni strani otoka, v bližini slavnega Eresosa, blaženega kraja, kjer se je rodila božanska Pevka. Zrl je čez morje, da je njegov pogled kot ostrokljuni ptič plul brez počitka in se opijal s srebrnimi kodri, s katerimi je bilo okrašen ta brezkray. Bil ves v svojem pogledu, kot navdahnjen ptič, o katerem je pel sv. Janez od Križa, ki s svojim kljunom vedno meri k neboom. In verzi so se kar sami od sebe valjali po njegovih ustih, da jih je tiho izgovarjal, kot da bi nasproti njega sedela Sapfo in ga gledala, tujca severnega, ki je prišel nepovabljen pod ta svilnati baldahin, v katerem se bo prav kmalu zaiskrila prva, nežnozelen zvezda.

*Si granatovca cvet, ki počasi, počasi
liže ga tema in jutro se prebuja v tvojem naročju:
osemštevni čašni listi so opiti s tvojo krvjo,
ko odpirajo se na vzhodu vse do indijskih obal.
Na stopnišču svetišča sediš in gladek kamen
poljublja tvojo zadnjico, da kot deček zardeva.*

*Kmalu bo dan, ko se dekleta in žene oblečejo v črno,
ker Devica sladkega poljuba, ki nosiš njeno ime,
bo v snu vzeta v sinjino, da bodo z njenega telesa
sprane vse zemeljske bolečine, saj krvavela je ob porodu.
Ti pa maziliš svojo polt, kot bi negovala sveti kip,
v alkovi že stoletja speč, da je bila vsaka beseda molitve
prošnja, naj marmor beli spremeni se v meso
in leže v hladno posteljo, kjer razpreš stegna,
da granatovca cvet v mladem mraku tiho zažari.*

Komaj dve uri je bil v mestecu in že se je počutil, kot da je tu od vekomaj; zapustil je taverno in se počasi povzpел v zgornji del mesta. Zrak je vdiral v njegova pljuča in ga polnil z opojem, ki mu nikjer ni najti para: Kakšna

pijanost! Kakšen opoj hašiša! Samo ta mili, ženski, sladki zrak, ki ga je jedel in pil kot hostijo Vélike matere, božanstva rodnosti, ki se je, večno golo, ogrnilo v prve večerne sence, da so mu sledile, ko se je dvigoval po zglijenih kamnih navzgor proti srcu tega skromnega, od zahodnega boga pozabljenega mesteca, v katerem so se že začeli večerni obredi: skromni in stoletja enaki: umivanje nog, rezanje hlebcev kruha, natakanje zlatozelenega vina v kozarce iz debelega, motnega stekla. Na majhnem trgu, na katerem so rasla tri skorajda pepelnato siva evkaliptova drevesa, je sedel za s karirastim prtom pogrnjeno mizo in si naročil večerje, grške večerje: tsatsiki, tukajšnje znamenite surove sardine, dolmades, in polnjeni paradižnik ter vrč zelenozlatega vina: grenke retsine, s katero bo dočakal nocojšnjo noč, ko se bo tam doli v dolini, onstran skorajda gole gore, katere vrh se je dvigoval 968 metrov nad morjem, prižgala zvezda in svoj žarek poslala skozi zamreženo okno samostana Limonosa, da se dotakne enega najstarejših prepisov neke Aristofanove komedije, kamor mora jutri zarana, da še preden trikrat zazvoni med mračnimi cipresami, opravi svojo nalogo. Kajti še pred peto bo moral biti znova na pomolu in s popotno torbo v roki čakati, da se izza zahodnega molivoškega rta prikaže parnik Taxiarhos.

V pristanišču so se zibale lesene barkače in nekaj ribiških čolnov, da se je na skorajda črni in z oljem zloščeni gladini lomilo stotero plamenčkov iz pritajenih oljenk, obešenih na čolnih in barkah, da so v njihovi skrivnostni luči ribiči krpali svoje mreže. Ob turški fontani, ki so jo zgradili leta 1677 kot dar sultana Mohameda II. Osvajalca temu zapuščenemu otoku, otetemu grškim nevernikom, so se igrali dečki v razcapanih kratkih hlačah: namesto novcev so v s kredo narisane kvadratke metali zelene in modre steklene črepinje in zmagovalec je poražencu pobral vse tiste, ki so ostale zunaj s kredo zarisanih meja. Počasi se je stemnilo in krčmarica je postavila na njegovo mizo petrolejko, v katere svetlobi je trpko vino postalo skorajda zeleno. Spil je še kozarec, dva – vino se je medtem že dodobra segrelo, tako da je za seboj puščalo neprijeten okus. Naročil je še sladico – baklavo, ki so jo tu imeli za domačo specialiteto in bog ne daj, da bi jim kdo dejal, da je to vendar turška sladica, ki so ju vazali sultana Mohameda II. Osvajalca prinesli prek morja, tako kot načrt in kamnoseke, ki so postavili fontano v pristanišču. Med in lešniki so mu polepili jezik in mehko nebo in dokončno ubili skorajda samomorilsko željo po pitju, kajti vedel je, da je bilo za danes pijače več kot dovolj in da se bo moral drugo jutro, kmalu zatem, ko se bodo oglasili prvi pernatí pevci v temačnih palačah cipres in rožnatih paviljonih tamarisk, odpraviti v samostan Limonos. Poravnal je račun, nekaj drahem je vrgel na karirasti prt in se še poslednjič zazrl v lunasti obraz ženske, ki mu je ves večer stregla, v njen vrat, osenčen z vonjem po česnu, olivnem olju in znoju, in po njem zdrsnil navzdol, proti mogočnemu oprsju, prekritemu s sprano črno tkanino ... in pomislil, kako bi lahko ob tem krepkem ženskem bitju ležal vso dolgo noč, na belih, grobih rjuhah, gol, da bi se vetrc sprehajal po njegovem telesu in se spuščal v doline razkošne ženske pokrajine, speče poleg njega.

Spustil se je proti obali in med cvetočimi grmi hibiska in oleandrov, belih in rožnatih, odšvedral proti oljarni, ki je ždela v nočni tišini kot nasedla ladja. V cipresi se je že oglašal čuk in ga spominjal na davna poletja, ki jih je preživel s starši v protokolarni vili v Strunjanu. Čuk, čuden ptič, ki ga še nikdar ni videl, saj je vedno skrit v najgostejši temi, ker iz nje črpa moč za svoj kristalni skovik, ki se zdi, kot da prihaja iz mehničnega instrumenta, ne pa iz operjenega toplokrvnega bitja. Vsak njegov korak, vsak njegov drugi vdih se je oglasil, iz zimzelene črnine, rastoče v skorajda belo nebo, četudi je noč že odprla duri in so se tisočera njena bitja spustila z neba na zemljo in začela uprizarjati svoje norčije. Končno je došel do svojega hotela, skromne dvanadstropne hiše, sezidane iz rdečkastega kamna, ob kateri so rasle palme in v vetru potrkavale ob priprte polknice. Na travniku za hišo so stoje spale ovce. Bele kot skale, na katere séde romar na svoji nikdar končani poti in se razjoe nad svojo prekleto usodo. Ljubeznivi starec mu je izročil ključ od sobe ter vrč hladne vode. Pri tem pa nenehno ponavljal: "Nero, nero, nero ..." Da, bilo je res že zelo črno v njegovem srcu, četudi starec ni govoril italijansko. Črno, kajti razkošje minulega dne je ugašalo, tonilo v utrujenem mesu in njegova duša je zbegana tavalala po že tisočkrat prehojenih poteh, četudi so se zdele vedno znova, kot da jih vidi prvič. Bil je v sobi. Na stežaj je odprl okno, da je v sobo planil veter in vonji in tihi nočni zvoki: postelja je zažarela v ubiti belini, prazna in hladna. Slekkel se je, stopil pred veliko ogledalo na vratih omare in v njem zagledal vitko moško telo. In nič drugega: ne daljne zvezde ne kupljive ženske. Tudi verzi so se porazgubili, kdo ve kod in kam. Rekel je, skorajda ne da bi odprl usta: "Sapfo ..." in se – kdo ve zakaj – nasmehnil. Legel je na grobe rjuhe, iz katerih je puhtel vonj po sončnih lezboških bregovih, srebrnih oljčnih gajih in travnikih, posejanih z divjo kaduljo in miro. A najmočnejši vonj, ki se je začel tihceno cediti iz njegovega telesa, je bil vonj po janežu. Tiho, tiho je začel rositi janežev dež, da ga je vsega oblekel v lesketajoče se kapljice znoja. Začenjal se je divji ples utapljanja v pijanski spanec. Palme pa so lezle v sobo, skoraj črne sulice so silile skozi odprto okno, da se je še mesečina umaknila ostrim listom, ki zlahka prerežejo otroški goltanec. Še enkrat, dvakrat, trikrat je slišal čuka, zaklenjenega v svečanem stolpu ciprese in si dejal: "Jutri zjutraj se bo končno razkrilo ..."

II.

Še nikdar se mu ni noč zdela tako kratka: krajša od najkrajšega hipa, saj komajda se je nekajkrat zavrteel, ujet v pijanski vrtinec, in nekaj kot blisk kratkih sanjskih podob je šinilo skozenj, skorajda mrtvega, ko je bival v svoji notranjosti, ženin svoje duše, v bližini Atmana, kot uče Upanišadi, že so se črne palmine sulice odele v lesketajoče zelenilo, in za njimi se je že belilo zahodno jutranje nebo. Ni še dodobra odprl oči, ko je začutil, da je nekdo (ali

nekaj?), ne da bi odprl (odprlo?) vrata, pobegnil (pobegnilo?) iz sobe. So bile to nemara sanje, blodnje, ki jih je v njem spečem prižgal popiti alkohol, spreminjajoč se v sladkor? Ali žensko bitje, za katerega se mu je dozdevalo, da je del noči, tisti najbolj črni, gluhi del noči, ležalo ob njem in se igralo z njegovimi dolgimi lasmi? Se s prsti sprehajalo po njegovi hladni, z znojnimi kapljicami, v katerih se je lesketal vonj po janežu, okrašeni koži? S težavo je vstal s postelje in že je vedel, da bo današnji dan znova eden tistih, ko bo sovražil alkohol in vse njegove sladkosti, ki se čez noč spremene v svoje nasprotje, da se začnejo dolge in mučne ure, ko samega sebe čuti – bolj ko gre proti večeru – kot nekoga drugega; ko traja prva faza cepljenja njegove osebnosti. V naglici se je oblekel, se spustil v vežo, v kateri je na trdem stolu dremal starec, tisti, ki mu je zvečer ponujal "črno vodo", kot da bi vedel, da jo bo zjutraj potreboval v velikih količinah, saj žeja bo brezmejna. In res, na majhni mizici, ki je bila tu še iz časov turške okupacije, saj jo je moral izdelati pravoverni musliman, vešči mizar, tako umetelno je bila izrezljana, četudi od desetletij, ki so bila verjetno že kar stoletja, že močno zdelana, je stal vrč hladne vode in skodelica dišeče kave. Hlastno je zlil vase skorajda polovico vrča in nato srknil gosto, črno in vročo kavo, da je na dnu njenega vonja zaznal droban priokus po vaniliji. Starec se je prebudil, planil pokonci in že ga je pospremil iz hiše, katere pročelje je bilo še vse zastrto z blagodejno senco zahodnega jutranjega neba. Palme so šumele, smaragdna reka, v komajda zaznavnem jutranjem vetru. Zrak šeste jutranje ure je bil posut z nevidnimi zrnci zlata, svila, ki je zdrsnila s telesa odaliske, se je kot kača vila skozi prosojnost, ki je z neba zalivala še speče mesto, otok kot nevesta spokojen.

Le nekaj sto korakov za hišo, ob kot sneg beli makadamski cesti, ki je iz Molivosa vodila proti Petri in dalje proti Kaloniju, je počakal na avtobus, ki je ob tej zgodnji uri prvič peljal z zahodne strani otoka proti jugovzhodu, proti glavnemu otoškemu mestu, proti Mitilini, kjer je nekoč živela, ljubila in pela Ona, Deseta muza, božanska Sapfo. Skorajda prazen avtobus, iz čigar razmajanih sedežev je neslišno puhtel vonj po olivnem olju, kozjem siru, urinu, uvelih zadnjicah stark, odetih v sprana črna krila, se je pomikal skozi valovito otoško pokrajino: mimo oljčnih gajev, vseh srebrnih in poraslih s sočno mlado travo, po kateri so se namesto satirjev kot uspavane prestopale ovce, beli oblaki, na katerih so bila z močno rdečo, skorajda vijolično barvo narisana skrivnostna znamenja, s katerimi so pastirji označevali ta nežna bitja, ki so si jih v svoji zakleti samoti, pod sinjim helenskim nebom, jemali kot svoje žene, da se je človeško seme razlivalo po vroči notranjosti potrpežljive drobnice. Cesta se je vzdigovala po obronkih gore Skoteino, vrh katere so bili ostanki mogočnega stolpa, v katerem se je neko viharno decembrsko noč pred mnogimi stoletji zgodilo nikdar pojasnjeno izginotje Marije Vlachou Molinou, ljubice visokega otomanskega uradnika, čigar naloga je bila, da je vsako leto organiziral štetje oljčnih dreves na Lezbosu. Še dolga stoletja se je po otoku, še zlasti v hladnih in vetrovnih decembrskih nočeh, kot da bi se tedaj nehoteno

prebudil spomin na lepo grško priležnico, širila legenda, da je Ozrem Ali paša tešilko svojih divjih strasti neke noči kar požrl. Avtobus se je stresal in ropotal po mili, skorajda dekliški dolini, vsej okrašeni s sončnimi medaljoni, obdanimi z zidci, zgrajenimi iz belega kamna. Tu in tam je skorajda črna koza preskočila grm nič več rumeno cvetoče brnistre, drobna steza pa se je vzpenjala po pobočju nekam navzgor, kot da bi ne bilo kraja na vsem otoku, kamor si ne bi zahotela človeška noga, pa čeprav je pred njo tam že stopalo kopito. Kljub ropotanju in tresenju razmajanega avtobusa, ki so ga kdo ve kje, a zagotovo pred drugo vojno izdelali, da bi služil javnemu prevozu in tako omogočil ljudem, da bi lahko zapustili svoje domove, a se z njim vanje tudi vrnili, ker ugotovili bi, da je povsod tako kot tam okrog njihovega doma in zato nima pomena potovati naokoli, razen če za to ne obstajajo zelo močni razlogi, ki pa nikdar ne morejo biti tako močni, da se ne bi, še zlasti, če ti je na voljo to javno prevozno sredstvo, za katerega plačaš le drahmo ali dve, še preden se znoči, vrnil domov – ga je spanec znova potegnil k sebi, da je zdrsnil vase in se spet približal Atmanu, ki ždi v samem središču človeškega bitja, saj nikjer drugod mu ni mesta. Da živi tam nekje zunaj materialnega sveta, sveta predmetov in pojavov, nekje na pol poti med zemljo in zadnjim nebom, na pol poti med hipom in večnostjo, kar so samo bolj ali manj nazorne prispodobe, s katerimi so anonimni avtorji Upanišadov dokazovali svoje pesniške spretnosti, če že niso mogli svoje nadarjenosti. Četudi je bil avtobus že prežarjen s soncem sedme jutranje ure in je le nekaj sedečih, odetih v temne tkanine, krila, bluže, rute in halje, temnilo siceršnje bleščavo, ki je bodla v utrujene oči, v katerih je še živel spomin na opojno temo in opijanje prejšnjega večera in njegove neveste noči, so se mu veke že zdavnaj zaprle in skozi njegovo z blago temo obzidano zavest so se začele valiti raztrgane podobe minulega življenja: obraz nje, ki ni nikdar mogel ugledati njenega telesa, otroško čebljanje, za katerega ni vedel, od kod prihaja, saj ni bilo v bližini prav nobenega otroka, del ulice mesta nekje na severu, po kateri je hodil in nikdar prispel do njenega konca, kjer se je sivilo razvihrano morje, da so se valovi in galebi pomešali in je bilo slišati samo še predirne krike, kot da bi nekdo s pletenim bičem udrihal po otroških telesih. Nato pa se je avtobus ustavil. Močno stresel in zaropotal: ustavil je pred samostanom Limonos.

Oče Makarij ga je čakal pri samostanskem vhodu. S pogledom je objel mogočno poslopje, sezidano iz rdečkastega trahita. Vse naokrog so stali temni stražarji, stoletne ciprese, da so po eteričnem olju vonjive sence v obliki širokih mečev objemale mesto spokoja in premišljevanja. Oče Makarij, sivobradi šestdesetletnik, oblečen v znošeno črno haljo, je opazil njegove zvedave poglede in mu takoj pojasnil, da je samostan sezidan na izviru najhladnejše vode, kar jo iz globin otoka vre na od sonca prežarjeno površje. Od tod tudi toliko zelenja v tej bogu dopadljivi dolini, saj se le nekaj deset kilometrov proti jugozahodu začenja pokrajina Kamnitega gozda: gozda, ki ga je pred milijoni let zalila lava, da zdaj okamnela debela ceder, hrastov in borov štrle v večno helensko

sinjino. Stopila sta na notranje dvorišče samostana, ki je bilo, četudi je bila ura deseta dopoldanska, nenavadno hladno. Notranji hodniki so bili potopljeni v mrak, iz katerega so se lesketali pozlačeni obrazi z uokvirjenih ikon, pred katerimi so gorele sveče, visoke in debele kot stebri kakšnega poganskega templja. Dim se je vrtinčil, kot bi ga nosila krila nevidnih ptičev, in res, že se je oglasil pernati pevec in zapel svojo skromno molitev Stvarniku. Oče Makarij se je samo namuznil in zamrmral nekaj takega kot: "Vsi smo božji otroci!" Obkrožila sta dvorišče, za hip posedla v senci mogočnega oleandrovega grma s premnogimi rdečimi cvetovi. In znova je oče Makarij zamrmral: "Kot Kristova kri rdeči!" Kar znenada se je ovedel, da ga je, niti deset minut ni bil v tem v tišino potopljenem domovanju samote, popolnoma minilo neprijetno počutje, ki je bilo posledica včerajšnjega čezmernega pitja, in ko mu je oče Makarij, znova z nekoliko skrivnostnim nasmeškom, ponudil vrč hladne vode, si je skorajda zaželel, da bi mu ponudil kozarec hladne retsine. A sèm ni prišel, da bi se kar naprej opijal, ampak da mu bo odkrita le malokomu znana skrivnost. Tedaj je zaklenkal tanek zvon v vrhu zvonika: četrt na enajsto je bila ura. Treba bo pohiteti ... Oče Makarij se je podal po vzhodnem hodniku do konca in po treh, štirih stopnicah vstopil v temačen prostor, ga prečkal in se ustavil pred težkimi kovinskimi vrati. Spod znošene halje je potegnil veliki ključ in z njim odklenil vrata, da so se z gromkim cviležem odprla, in iz temnega prostora je zavel težak in vlažen zrak. Oče Makarij je od nekod potegnil svečo, jo prižgal in nadaljeval pot skozi prvo, drugo in še tretjo sobano, v katere je vdiral svetloba skozi ozke zamrežene line tik pod obokanim stropom. Bila sta v arhivu samostana Limonos, ki je hranil reko 15.000 najrazličnejših dokumentov ter 450 rokopisov neprecenljive vrednosti: najstarejši so bili iz stoletij pred Kristusom. Med njimi tudi na oslovsko usnje napisan evangelij sv. Ignacija. Na premnogih iz grobega lesa stesanih policah so se vrstili ti dragoceni spisi, ki jih je vse navdihnila vera v Vsemogočnega. Na tisoče, desetisoče, stotisoče besed je bilo tu, besed, ki so vse slavile Stvarnika in njegova nikdar dokončno doumljena dela. Slavila Sveto trojico in božjo družino: Marijino brezmadežno telo in Sinove muke, ki jih je trpel, ker določeno je bilo, da bo jagnje, ki odjemlje grehe sveta. Božji sin, učlovečen le zato, da je lahko postal žrtvena žival: komaj povrženo belo bitje, po katerem sta plali vroča kri, rdeča kot oleandrovi cvetovi, in brezmejna vera v poslanstvo, ki mu ga je odredilo Nebo, s katerim se je zakril Oče, da bi ga nihče ne prepoznal.

A moral je mimo vseh teh z vero, trdno kot skala, natopljenih spisov, evangelijskih in apokrifnih, da je končno prišel do cilja: Oče Makarij, vodja arhiva v samostanu Limonos na otoku Lezbos, mu je s skoraj teatraličnim gibom desnice pokazal polico, na kateri so bili prepisi Aristofanovih komedij. Primaknil je nekakšne lesene stopničke, ki jih običajno uporabljajo v knjižnicah in arhivih, da človek lahko doseže tudi najvišje police. Oče Makarij se je povzpел do predzadnje police in od tam vzel zaprašen sveženj, prevezan z navadno vrvco: nič usnja, nič dragocenega okovja, nobenih iluminiranih rokopisov. Samo s stoletnim prahom

prekrit šop papirja, na katerem je neznani prepisovalec leta 1498 prepisal prvo različico Aristofanove *Lizistrate*, za katero je veljalo, da je bila izgubljena že za časa komediografovega življenja, tako da naj bi mojster sarkazma in ironije moral napisati novo različico, kar naj bi storil, tako kronisti, leta 411 pr. n. št. Oče Makarij mu je izročil zaprašene papirje in mu pokazal majhno mizico v mračnem kotu, na katero je položil svečo in mu dal vedeti, da je sedaj vse prepuščeno njemu samemu: raziskovalcu atiške komedije, ki je daleč s severa pripotoval na ta s soncem blagoslovljeni otok, rojstni kraj Božanske pevke. Sedel je na razmajani stolček in ob slabotni svečavi začel listati po dragocenem rokopisu, napisanem z nekoliko negotovo pisavo. Listal je in bral in bral in listal in se bolj in bolj čudil, saj to je bila neka povsem druga *Lizistrata*. Ni in ni mogel razumeti tistega, kar je bral, pa četudi si je pri nekaterih bolj zapletenih besedah in stavčnih zvezah moral pomagati celo s slovarjem. Tisto, česar nikakor ni mogel razumeti, je bilo dejstvo, da je imel pred seboj tragedijo, in ne komedijo! Slavni komediograf, večkratni zmagovalec gledaliških tekmovanj, najodličnejši predstavnik atiške komedije, častni občan Aten, nosilec lovorovega venca, je po šestih komedijah – od enajstih, kolikor jih je od štiridesetih ohranjenih, znenada napisal tragedijo, ki ni dosti zaostajala za najslavnejšo vseh tragedij: *Kraljem Ojdipusom*. Sveča je skorajda že dogorela, medtem se je tanki zvon neštetokrat oglasil in oznanjal, da se četrtnine ure izgubljajo ena za drugo, oče Makarij, tako se mu je, zatopljenemu v branje ene najbolj pretresljivih tragedij, kar jih je doslej prebral – in ni jih prebral malo – zdelo, se mu je nekajkrat tiho približal, a ga ni zmotil v njegovi osuplosti, ki se je opazovalcu zdela kot popolna zamaknjenost neposrednega stika z Najvišjim. Tik preden je sveča ugasnila, je znova zložil papirje v sveženj, ga prevezal z ubogo vrstico in vstal izza mizice. O tem ne bom pisal, o tem že ne, je dvakrat sam pri sebi ponovil. "Samo zase bom obdržal to neverjetno dejstvo, ki bi zgodovino grškega in z njim tudi evropskega gledališča postavilo na glavo ..." je mrmral, ko se je plazil skozi mračne prostore samostanskega arhiva.

Pri priprtih kovinskih vratih ga je že čakal oče Makarij in ga popeljal do kamnite mize v senci mogočnega figovca. Na mizi se je bleščal bel sir in v vrču je bila verjetno, tako si je suhih ust in praznega srca zaželel, hladna retsina. Hlastno je spil dva kozarce trpkega, po smoli dišečega vina, da se mu je rahlo zavrtelo in je blaga, skorajda materinska toplota napolnila njegovo notranjost. Oče Makarij ga je ves čas opazoval in si pri tem gladil dolgo sivo brado. Ko je pojedel še nekaj sira, da mu je na jezik legel prečuden okus po ženski, kot da bi se sira še vedno držal okus po črnikasti koži, od blata ovinjanega kozjega vimena, se je tudi on zagledal v starega meniha, ki je skoraj vse svoje življenje preživel v molitvi in prekladanju starih rokopisov, ki četudi "neprecenljive vrednosti", kot je pisalo v skorajda vsakem leksikonu, brez vsakršne vrednosti za vsakodnevno življenje tako na tem prelepem otoku, kot v vsem zahodnem svetu, otroku stare Helade. Skorajda v zadregi je povprašal očeta Makarija, ali

res pozna vse rokopise, shranjene v arhivu limonoškega samostana. "Poznam, poznam," mu je odgovoril in mu nalil še en kozarec hladnega vina. In kaj misli o Aristofanovi komediji, ki ni komedija, ampak tragedija? Se mu mar to ne zdi skorajda neverjetno? "Vse to so poganski spisi, spisi, ki jih je človek napisal, ko je bil še otrok. In zato je prav, da počivajo tu, kjer se je Vsevišnji odločil, da zemljo blagoslovi z vero, mirom. Prav je, da so ti otroci našli svojega očeta," je odvrnil oče Makarij in vstal izza kamnite mize. "Še nekaj vam moram pokazati," je še dodal in ga popeljal v zahodno samostansko krilo. Znova sta hodila po dolgih, mračnih hodnikih, mimo potemnelih ikon, s katerih so zrli otožni Marijini obrazi in se mrščili bradati svetniki, ki so na dlaneh držali hišice, samostane in cerkve, v katerih so cveteli zimzeleni cvetovi vere. Vstopila sta v majhno celico z ozko lino tik pod stropom, da so bakreni snopi zgodnje-popolnanskega sonca pršili po prostoru. Oče Makarij ga je skorajda porinil pred stekleno vitrino, v kateri je bil nenavaden predmet: nekakšen čolnič, teman in kot iz železa narejen. "To je njegov čevelj!" je ves zamaknjen zašepetal oče Makarij, "njegov čevelj, čevelj svetega Ignacija, blaženega škofa, ki je konec 15. stoletja iz ruševin, ki so jih za seboj pustili divji Otomanci, znova sezidal to mogočno božje domovanje." Zrl je v črno, od stoletij otrdelo gmoto, nekoč verjetno narejeno iz prožnega kozjega usnja, ki bi jo danes le stežka nataknil na nogo, saj je bil čevelj zelo majhen, nemara nič večji od številke šestintrideset. Zrl v nenavadno relikvijo, ki je pričala o že zdavnaj minulem življenju svetega moža, ki mu je vera dala moč, da je z golimi rokami znova sezidal samostan in v njem zbral brate v Kristusu, da so skozi stoletja častili čudež stvarjenja in trpeli za grehe tistih, ki so bili otroci otrok, rojenih, ko je na Olimpu še razsajal Zeus in je Aristofanes napisal obe različici svoje Lizistrate. "Pol sveta je prehodil v teh čevljih in kamor koli je stopil, sveti Ignacij, je zasadil seme vere," je z globoko spoštljivostjo dejal oče Makarij. "In kje je drugi čevelj?" je vprašal, ne da bi sploh pomislil, da tako vprašanje nima nobenega pomena. "Kdo ve? Morda ga je vzel s seboj, ko je odšel gor na nebo," je z rahlim nasmeškom dejal oče Makarij in se dotaknil njegove desnice, kar je pomenilo, da je čas za odhod. Ko sta bila znova na s soncem zalitem notranjem dvorišču in so se ciprese že začele odevati v modre plašče, ga je še kar naprej obletavala misel, da je Ignacijev čevelj resnično nenavadne oblike; ne le, da je zelo majhen, saj je znano, da so bili ljudje v onih davnih časih nižje rasti in zato so bila tudi njihova stopala manjša – čevelj je bil takšne oblike, da bi se bolj podal kopitu kot pa človeškemu stopalu. Bogokletna misel, ki mu ni dala miru: je imel blaženi škof nemara pohabljeno desno stopalo, v vitrini je bil desni čevelj, ali pa je bila njegova vera tako silna, da je zmogla z golimi rokami graditi, zato, ker je imelo Ignacijev stopalo obliko kopita?

Ob kovinskih samostanskih vratih se je poslovil od očeta Makarija in se povzpел na avtobus, ki je že hropel ves prašen in smrdeč po kozjem siru in urinu, da ga odpelje nazaj v Molivos. Saj do odhoda parnika je bilo samo še dve dobri uri. "Pa le napišite kaj o vašem 'odkritju'," je zaklical oče Makarij, ko mu

je pomahal skozi odprto okno avtobusa. Ali naj pišem o Lizistarti ali o čevlju svetega Ignacija, se je nasmehnil nekam sam vase in že se je potopil v sladki dremež, saj hladna retsina je začela učinkovati. Znova so ga obličali nežni valovi otožja, presvetljenega z zlato svetlobo Egeja. Pokrajina, skozi katero se je napol dremaje cijazil proti mestu, kjer se bo začela njegova pot nazaj na sever, je počasi temnela, barve so postajale gostejše, oljke črnosrebrne, ovce so polegale v senco in komaj skoteni jagenjčki so pili pri debelih materah. Med osamelimi topoli, rastočimi ob številnih potokih, ki so izvirali v pobočjih gore Skoteino, so čepele rdečkaste hiše, kot zardele mlade ženske, ki jim je veter privzdignil krila, da se je tanek sončni žarek zapičil v mlečnobelo stegno in je iz temne in vroče ženske notranjosti pricurela drobna kapljica krvi. Solza poganska, ki išče očetovih ustnic ... Ko je avtobus zavil na cesto, ki je iz Petre vodila v Molivos, ga je brezmejna zlata plošča popoldanskega morja oslepila. Nežnost popitega vina je izpuhtela, se spremenila v grenak znoj in kiselkast urin, in komajda je pričakal, da je v Molivosu ves prepoten izstopil iz avtobusa in se nemudoma zatekel v prvo taverno, kjer je skorajda pogoltnil kozarec uza in ga poplaknil s pivom mythos. Globoko je zavzdihnil, pogledal na uro in odšel po svojo skromno prtljago, ki jo je pustil v hotelu, kjer je prespal najkrajšo noč svojega življenja.

Že je stal ob ograji na palubi parnika Taxiarios, ki ga bo odpeljal do Mitilene, kjer se bo moral dokončno posloviti od otoka, kjer se je rodila poezija. Njegove misli pa so begale od komedije, ki ni komedija, ampak tragedija, do čevlja svetega moža, ki bi verjetno še najbolj ustrezal kakšnemu kopitnemu in kosmatemu hudobcu.